

УДК 657.412.1: 658.1

JEL D25, M41

DOI 10.32782/2786-8273/2025-8-21

Савченко А.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту та економічного аналізу,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1871-7555>

Alla Savchenko
State Tax University

Горелик Д.С.

здобувач вищої освіти,
Державний податковий університет

Daryna Gorelyk
State Tax University

Гаврилюк В.Ю.

здобувач вищої освіти,
Державний податковий університет

Viktoriia Havryliuk
State Tax University

Вербіцький О.В.

здобувач вищої освіти,
Державний податковий університет

Oleksandr Verbitskyi
State Tax University

ДЕБИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

RECEIVABLES AND ITS IMPACT ON THE FINANCIAL RESULT OF THE ENTERPRISE'S ACTIVITIES

Анотація. У статті розглянуто значення управління дебіторською заборгованістю для фінансової стабільності підприємства. Розглянуто, як дебіторська заборгованість може бути джерелом доходів або стати причиною фінансових труднощів через уповільнене надходження коштів. Визначено, що ефективне управління дебіторською заборгованістю є критично важливим для підтримання ліквідності та платоспроможності підприємства, а також для оптимізації фінансових результатів. Окремо виділено вплив дебіторської заборгованості на ліквідність, оборотність активів та прибутковість. Встановлено, що надмірна заборгованість або її невчасне погашення можуть значно знизити фінансову стійкість компанії. Аргументовано важливість стратегічного управління дебіторською заборгованістю, що включає контроль за умовами кредитування, своєчасне погашення боргів і мінімізацію ризиків неплатежів для забезпечення стабільності та розвитку підприємства.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, фінансова стабільність, управління, ліквідність, платоспроможність.

Abstract. Introduction. The management of accounts receivable is a crucial aspect of financial activities of any business. Accounts receivable arise from the provision of goods, services, or credit with deferred payment terms, which can either serve as a source of additional income or cause financial difficulties due to delayed payments. **Purpose.** The purpose of this study is to analyze the impact of accounts receivable on the financial results of an enterprise. Specifically, the study aims to explore how the management of receivables affects liquidity, profitability, asset turnover, and financial stability. **Methods.** The research employs a qualitative approach, analyzing theoretical frameworks, relevant scientific publications, and financial reports of companies. The analysis focuses on the financial effects of managing accounts receivable, assessing various strategies. The study examines both the positive and negative impacts of receivables on a company's financial performance and operational efficiency. **Results.** The study finds that managing accounts receivable directly influences liquidity, profitability, and financial stability. High receivables can reduce liquidity, as funds are tied up in unpaid debts, limiting the company's ability to cover costs. Conversely, effective management ensures timely cash inflows, improving stability and enabling investment. Overdue receivables can lead to losses, increasing the need for provisions and affecting profitability. **Conclusion.** The study concludes that efficient management of accounts receivable is vital for maintaining financial health. Businesses should adopt strategic approaches to manage credit terms, monitor receivables closely, and minimize risks associated with non-payment. By doing so, enterprises can ensure the timely flow

of funds, enhance liquidity, and improve overall financial performance. The paper suggests companies should review credit policies, establish credit limits, and implement measures to reduce overdue or doubtful receivables, securing long-term stability and fostering growth.

Keywords: accounts receivable, financial stability, management, liquidity, solvency.

Постановка проблеми. Управління дебіторською заборгованістю є важливим аспектом фінансової діяльності будь-якого підприємства. Дебіторська заборгованість виникає в результаті надання товарів, послуг або кредиту з обов'язковим відстроченням платежу, що, з одного боку, може стати джерелом додаткових доходів, а з іншого – призвести до фінансових труднощів через невчасне надходження грошових коштів. Для підприємства підтримання збалансованого рівня дебіторської заборгованості є критично важливим, оскільки її надмірне збільшення або тривале непогашення може значно вплинути на ліквідність, платоспроможність і, зрештою, на загальний фінансовий результат. Чим більше коштів підприємство «заморожує» у вигляді дебіторської заборгованості, тим менше ресурсів доступно для здійснення поточних витрат, інвестування або розвитку.

Фінансовий результат підприємства безпосередньо залежить від ефективності управління дебіторською заборгованістю. Занадто високий рівень заборгованості може призвести до збитків, підвищення витрат на обслуговування боргів, а також до ризиків неплатоспроможності. Водночас правильне управління дебіторською заборгованістю здатне забезпечити своєчасний приплив грошових коштів, що позитивно впливає на фінансову стабільність і розвиток бізнесу. Тому важливим завданням для підприємства є не лише ефективне управління дебіторською заборгованістю, а й оцінка її впливу на фінансові результати, що дозволяє своєчасно виявляти потенційні ризики та приймати ефективні управлінські рішення.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій з питань дебіторської заборгованості показує, що це питання залишається одним з найбільш актуальних у сучасній фінансовій та економічній науці. Зокрема, Борисенко І.О. [3], Лисак О.П. [6], Шот А.П. [5], досліджують різні аспекти управління дебіторською заборгованістю, її вплив на фінансовий результат підприємства, а також стратегії мінімізації ризиків, пов'язаних з неплатежами.

Мета статті: дослідити вплив дебіторської заборгованості на фінансовий результат діяльності підприємства, визначити ключові чинники, що впливають на її ефективне управління, та розробити рекомендації для мінімізації ризиків, пов'язаних із надмірним обсягом дебіторської заборгованості, з метою підвищення фінансової стабільності та результативності підприємства.

Вклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день для багатьох сучасних підприємств характерною є практика продажу товарів, робіт і послуг з попередньою оплатою. Це призводить до ситуації, коли товари відвантажуються, роботи виконуються, але при цьому зменшуються оборотні фонди, а дебіторська та кредиторська заборгованість зростають. Саме ці види заборгованості мають суттєвий вплив на фінансову стійкість та ліквідність підприємства, що висвітлюється в ряді вітчизняних наукових досліджень [1, с. 40; 2, с. 6]. Завдяки кредиторській та дебіторській заборгованості підприємство з легкістю

може визначити відповідальність контрагента перед підприємством та зі своєї сторони відповідальність підприємства перед контрагентом. Дебіторська заборгованість є важливим елементом оборотних активів підприємства і має суттєвий вплив на його фінансовий стан [3, с. 172–173].

Сутність поняття «дебіторська заборгованість» визначається ПСБО № 10 «Дебіторська заборгованість», як сума боргу дебіторів перед підприємством на певну дату [4].

Лисак О.П. трактує дебіторську заборгованість як показник фінансового стану підприємства, що вказує на суму заборгованості на користь підприємства на певний термін за надані комерційні та споживчі кредити покупцям, а також як суму авансу для постачальників, щодо яких підприємство має майнове документально підтвержене право вимоги оплати боргу [6, с. 7]. Ленко І.В. і Колесніченко А.С. розглядають її як суму заборгованості юридичних та фізичних осіб, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів на певну дату [7, с. 92].

Дослідивши різні підходи до визначення терміну «дебіторська заборгованість», можна вважати, що дебіторська заборгованість – можна вважати, що дебіторська заборгованість – це сукупність грошових коштів, матеріальних або інших цінностей, які підлягають отриманню підприємством від інших юридичних чи фізичних осіб (дебіторів) унаслідок здійснення господарської діяльності, і які відображаються у складі активів підприємства. Дебіторська заборгованість, по суті, є тимчасовим відтоком коштів з обігового капіталу підприємства, які, теоретично, мають бути повернуті у вигляді грошових надходжень у майбутньому. Цей актив може слугувати ресурсом для забезпечення ліквідності в перспективі, але також становить ризик для фінансової стійкості підприємства, якщо зобов'язання не виконуються своєчасно. Таким чином, дебіторська заборгованість є не лише показником комерційної довіри між партнерами, але й важливою складовою фінансового планування, що потребує ретельної оцінки та управління.

Дебіторська заборгованість займає важливе місце у діяльності підприємства, оскільки безпосередньо впливає на його фінансовий стан, ліквідність та ефективність використання оборотних активів. Вплив дебіторської заборгованості на фінансовий результат можна охарактеризувати через такі аспекти:

– забезпечення оборотності капіталу: дебіторська заборгованість є частиною оборотного капіталу підприємства, що формується в процесі реалізації товарів або надання послуг із відстрочкою платежу. Її оптимальне управління сприяє збереженню фінансової рівноваги між активами та зобов'язаннями;

– вплив на ліквідність підприємства: неналежний контроль за рівнем дебіторської заборгованості може призвести до дефіциту грошових коштів, що ускладнює своєчасне виконання фінансових зобов'язань. Рациональне управління заборгованістю дозволяє підтримувати достатній рівень ліквідності;

– регулювання фінансових потоків: дебіторська заборгованість впливає на обсяги грошових потоків, оскільки вона тимчасово вилучає грошові ресурси з обороту підприємства. Ефективне управління цим показником допомагає мінімізувати розриви в грошових потоках і забезпечувати стабільність фінансування діяльності;

– зниження кредитного ризику: контроль за станом дебіторської заборгованості дозволяє мінімізувати ризики неповернення коштів шляхом аналізу кредитоспроможності контрагентів, встановлення кредитних лімітів та умов розрахунків;

– формування прибутковості - надання товарного кредиту у вигляді дебіторської заборгованості може стимулювати обсяги продажів і забезпечувати зростання прибутку. Однак надмірний рівень заборгованості може спричинити втрати через інфляцію, курсові різниці або ризик її списання;

– показник фінансової стабільності - рівень дебіторської заборгованості слугує індикатором фінансової дисципліни підприємства та його здатності управляти кредитною політикою.

Отже, ефективне управління дебіторською заборгованістю є ключовим елементом діяльності підприємства, адже вона безпосередньо впливає на його ліквідність, оборотність капіталу та прибутковість. Надмірний рівень дебіторської заборгованості може спричинити фінансові труднощі, такі як брак грошових коштів для виконання поточних зобов'язань, у той час як недостатній рівень може обмежувати обсяги продажів і можливості для розширення бізнесу. Таким чином, оцінка та аналіз впливу дебіторської заборгованості на фінансовий результат діяльності підприємства є надзвичайно важливим. Він дозволяє оцінити, як ефективність управління заборгованістю відображається на показниках рентабельності, прибутковості та фінансової стійкості, а також допомагає сформулювати оптимальну кредитну політику, спрямовану на забезпечення стабільного фінансового розвитку. Методика проведення аналізу дебіторської заборгованості наведено в таблиці 1.

Дебіторська заборгованість, як вже зазначалося, є важливим елементом оборотних активів підприєм-

ства, що виникає через надані товари або послуги, які ще не були оплачені контрагентами. Проте, хоча наявність дебіторської заборгованості є нормальним явищем у бізнес-практиці, її величина та структура можуть мати суттєвий вплив на фінансові результати підприємства.

Так, І.О. Борисенко, Д.І. Шибковський та Н.С. Педченко надають перелік аспектів впливу дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємства за допомогою, «зокрема:

1) управління ліквідністю, коли значна дебіторська заборгованість може стати перешкодою для грошових потоків, особливо якщо клієнти не виплачують заборгованість вчасно. Кредиторська заборгованість може, навпаки, створювати можливість для розвитку, оскільки саме вона може дозволити підприємству використовувати ресурси без витрат на формування власного капіталу;

2) управління фінансовою стійкістю, коли суттєва дебіторська заборгованість може створити ризик неплатоспроможності, особливо якщо клієнти не можуть або не хочуть її сплачувати. З іншого боку, значна за обсягами кредиторська заборгованість може вказувати на можливості її використання в обігу підприємства;

3) ефективне управління ресурсами у вигляді оптимального управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, що дозволяє оптимізувати грошові потоки та наростити рентабельність. Неefективне управління може призвести до збитків та фінансових втрат;

4) забезпечення бездоганної репутація, умовою якої є недопущення втрати платоспроможності через значні обсяги дебіторської заборгованості або систематичними несвоєчасними платежами. Це може вплинути на стосунки з партнерами по бізнесу та зниження перспектив отримання кредитів у майбутньому [3, с. 173].

З оглядом на вище окреслене, можемо відзначити, що дебіторська заборгованість є важливою частиною оборотних активів, але її величина та структура можуть суттєво вплинути на фінансові результати

Таблиця 1

Методика аналізу дебіторської заборгованості

Показники	Алгоритм розрахунку	Джерело інформації	Напрямок позитивних змін
Коефіцієнт обігових коштів	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Ф. № 2, р. 2000	Збільшення
	Обігові кошти	Ф. № 1, р. 1165	
Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості	Чистий дохід від реалізації	Ф. № 2, р. 2000	Збільшення
	Середня дебіторська заборгованість	Ф. № 1 (р. 1125 + р. 1130 + р. 1135 + р. 1155)/2	
Частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів	Дебіторська заборгованість	Ф. № 1 р. 1125 + р. 1130 + р. 1135 + р. 1155	Зменшення
	Поточні активи	Ф. № 1 р. 1195	
Коефіцієнт покриття дебіторської заборгованості	Середня дебіторська заборгованість	Ф. № 1 (р. 1125 + р. 1130 + р. 1135 + р. 1155)/2	Зменшення
	Чистий дохід від реалізації	Ф. № 2, р. 2000	
Період погашення дебіторської заборгованості	360 / Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості		Зменшення

Джерело: [4]

підприємства. Розглянемо основні аспекти її впливу на фінансовий результат діяльності підприємства, зокрема:

1) впливу на ліквідність. Висока дебіторська заборгованість може знижувати ліквідність підприємства, оскільки кошти «заморожуються» в очікуванні погашення боргів. Якщо погашення відбувається повільно або заборгованість стає проблемною, підприємство може відчувати дефіцит обігових коштів і не зможе виконати свої поточні зобов'язання;

2) вплив на оборотність активів. Збільшення дебіторської заборгованості знижує оборотність активів, оскільки гроші не надходять до підприємства, і це може вказувати на проблеми з управлінням дебіторами. Низька оборотність активів уповільнює обіг коштів і знижує ефективність діяльності;

3) вплив на прибутковість. Невчасне погашення заборгованості та створення резервів під сумнівні борги знижують чистий прибуток підприємства. Це також може призвести до того, що доходи від продажів не покривають витрат, пов'язаних із затримкою чи непогашенням боргів;

4) вплив на фінансову стійкість. Високий рівень дебіторської заборгованості може знижувати фінансову стійкість підприємства, оскільки значна частина активів «заморожена», що обмежує можливості для інвестицій та розвитку. Проблеми з погашенням боргів також можуть погіршити репутацію підприємства на ринку.

5) вплив на стратегічні рішення. Зростання дебіторської заборгованості змушує підприємство переглядати умови кредитування та посилювати контроль за дебіторами. Це може включати зміну термінів від-

строчки платежу, введення штрафів або зміну структури ціноутворення.

Так, для забезпечення стабільного фінансового стану підприємства необхідно ефективно управляти дебіторською заборгованістю, вживаючи заходи для своєчасного погашення боргів, контролюючи умови кредитування та ризики неплатежів. Це дозволяє зберегти ліквідність, підвищувати оборотність активів і забезпечувати сталий фінансовий результат, сприяючи успіху підприємства в довгостроковій перспективі. Ефективне управління дебіторською заборгованістю є важливим для забезпечення ліквідності, прибутковості та фінансової стійкості підприємства.

Висновки. Дебіторська заборгованість є важливим елементом фінансової структури підприємства, який безпосередньо впливає на його фінансові результати. Вона може як стимулювати бізнес, забезпечуючи короткострокове збільшення оборотних коштів, так і створювати фінансові ризики, знижуючи ліквідність, оборотність активів та прибутковість. Невчасне погашення заборгованості, зокрема проблемні та безнадійні борги, призводить до необхідності створення резервів під сумнівні борги, що знижує чистий прибуток і погіршує фінансову стійкість підприємства.

Тому важливою умовою для забезпечення стабільності підприємства є ефективне управління дебіторською заборгованістю, яке включає контроль за її величиною, термінами погашення та оцінку фінансових ризиків. Забезпечення своєчасного отримання платежів дозволяє підтримувати ліквідність, оптимізувати оборотність активів та, як результат, покращувати фінансовий результат підприємства, сприяючи його успішному розвитку та довгостроковій фінансовій стабільності.

Бібліографічний список:

1. Педченко Н.С., Стрілець В.Ю., Франко Л.С., Опанасюк А.О. Інтегральна оцінка ефективності та результативності управління фінансовими ресурсами підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2020. № 3 (99). С. 39–47.
2. Педченко Н.С., Руденко А.А. Теоретико-прикладний аспект забезпечення результативності стратегії фінансування оборотного капіталу підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2020. № 4. С. 6–14.
3. Борисенко І.О., Шибковський Д.І., Педченко Н.С. Вплив кредиторської та дебіторської заборгованості на фінансовий результат підприємства. *Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті*. Полтава, 2024. С. 172–174.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» від 25.10.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 06.01.2025).
5. Шот А.П., Барбаш Д.В. Дебіторська заборгованість та проблеми її стягнення в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2024. № 11 (53). С. 812–820.
6. Лисак О.П. Економічна сутність дебіторської та кредиторської заборгованості. *Мистецтво наукової думки*. 2020. Вип. 10. С. 6–8.
7. Ленко І.В., Колесніченко А.С. Поняття дебіторської заборгованості та деякі питання її регулювання. *Review of transport economics and management*. 2021. Вип. 6 (21). С. 91–97.
8. Савченко А.М., Паянок Т.М. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за допомогою економіко-математичних методів. *Економіст*. 2017. № 3. С. 27–32.

References:

1. Pedchenko N. S., Strylets V. Yu., Franko L. S., Opanasjuk A. O. (2020) Integral'na otsinka efektyvnosti ta rezultatnosti upravlinnya finansovymy resursamy pidpryyemstva [Integral assessment of the efficiency and effectiveness of enterprise financial resource management]. *Naukovyj visnyk Poltavs'kogo universytetu ekonomiky i torhivli – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*, no. 3 (99), pp. 39–47.
2. Pedchenko N. S., Rudenko A. A. (2020) Teoretyko-prykladnyj aspekt zabezpechennya rezultatnosti stratehiyi finansuvannya oborotnogo kapitalu pidpryyemstva [Theoretical and applied aspect of ensuring the effectiveness of the working capital financing strategy]. *Naukovyj visnyk Poltavs'kogo universytetu ekonomiky i torhivli, Seriya: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade, Series: Economic Sciences*, no. 4, pp. 6–14.

3. Borysenko I. O., Shybkovskyi D. I., Pedchenko N. S. (2024) Vplyv kredytor's'koyi ta debitor's'koyi zaborgovanosti na finansovyy rezultat pidpryyemstva [The impact of accounts payable and receivable on the financial result of the enterprise]. *Aktual'ni pytannya rozvytku nauky ta zabezpechennya yakosti osvity u XXI stolittya – Current Issues of Science Development and Quality Education in the 21st Century*, Poltava, pp. 172–174.
4. Natsional'ne polozhennya (standart) buhgalters'kogo obliku 10 “Debitors'ka zaborgovanist” vid 25.10.1999 r. [National Regulation (Standard) of Accounting 10 “Receivables” dated 25.10.1999]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (accessed January 6, 2025).
5. Shot A. P., Barbash D. V. (2024) Debitors'ka zaborgovanist' ta problemy yiyi stiahnenya v umovakh viyny [Receivables and problems of their recovery in wartime conditions]. *Naukovi perspektyvy – Scientific Prospects*, no. 11 (53), pp. 812–820.
6. Lysak O. P. (2020) Ekonomichna sut'nist' debitor's'koyi ta kredytor's'koyi zaborgovanosti [Economic essence of receivables and payables]. *Mystetstvo naukovoyi dumky – Art of Scientific Thought*, vol. 10, pp. 6–8.
7. Lenko I. V., Kolesnichenko A. S. (2021) Ponyattya debitor's'koyi zaborgovanosti ta deyaki pytannya yiyi rehulyuvannya [Concept of receivables and some issues of its regulation]. *Review of Transport Economics and Management*, vol. 6 (21), pp. 91–97.
8. Savchenko A. M., Payanok T. M. (2017) Analiz debitor's'koyi zaborgovanosti pidpryyemstva za dopomohoyu ekonomiko-matematychnykh metodiv [Analysis of enterprise receivables using economic and mathematical methods]. *Ekonomist*, vol. 3, pp. 27–32.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2025